

Військовий жанр. Мовні ознаки: лаконізм, наближеність до розмовного мовлення, оригінальність, доцільність, кмітливість, дотепність, насиченість прислів'ями, приказками, афоризмами. Різновиди: промова-наказ, інструктивна промова, виступ на військово-політичну тему, заклик.

Рекламний жанр – різновид соціально значущого красномовства, продуктом якого є словесний твір – рекламний. Основні риси – зміст і зовнішнє оформлення.

Аспекти діалогу: логічний (суттєва форма мислення), соціологічний (між різними соціальними групами), лінгвістичний (сутність словесної творчості, структура, функції мови), психологічний (аналіз емоційного стану співрозмовників), історичний досвід (осмислення багатих за змістом, яскравих за формою взірців), педагогічний (ведення творчого діалогу, висловлювання ідей), політологічний (застосування, з'ясування ідейно-політичних моментів у різних формах діалогу).

Тема 2. Ораторське мистецтво у Стародавньому світі: у Стародавньому Єгипті; у Стародавній Індії; у Стародавньому Китаї; у Стародавній Греції; у Стародавньому Римі.

У Стародавньому Єгипті продукували численні документи на папірусі, записували релігійні твори, закони. Започаткована цікава і багата художня література. Юридичні та політичні норми були осмислені єгиптянами як Маат – божественний порядок та істина. Використовувалася політична риторика. «Золоте ім'я» фараона по-різному інтерпретувалося в багатьох етикетних формулах: «Владика Обоих Земель», «Великий Бог» та ін.

У Стародавній Індії існувала багата релігійна, наукова та художня література на численних мовах Індостану, домінувало поетичне слово. Сформувалася одна з найзначущих у світовому масштабі науково-філологічних шкіл. Ця школа мала власні теоретичні посібники («Поетичні прикраси»). Риторичне й художнє не розрізняли, фонетичні та стилістично-синтаксичні прийоми ототожнювали з атрибутами художнього слова. Давньоіндійська поетика містила елементи, які можна трактувати і як риторичні прийоми. Політична риторика Стародавньої Індії реалізувалася передусім у царських написах. Глибока філософічність і яскрава образність характерні для стилю священних книг. У розвитку релігійної риторики Індії слід виокремити тексти буддизму. Давньоіндійському релігійному красномовству властивий особливо жорсткий ритуалізм. Існували збірки опису домашніх обрядів і ритуальних заклинань.

У Стародавньому Китаї розвинулися багата література та складна ієрогліфічна писемність, витонченість звичаїв і ускладнена церемоніальність у спілкуванні. У III тис. до н. е. виникають записи промов царів, які були взірцем для майбутніх поколінь. Згодом ці тексти було згруповано в «Книзі передань», «Промовах царств» та «Промовах царств, що борються». У текстах присутні риторичні звертання до пращурів, військово-красномовство, дипломатичні промови.

Теоретичні надбання Конфуція започаткували китайську дидактику. Конфуцій вбачав основу життя у дотриманні церемоніалів, покликаних оберігати існуючий лад, забезпечувати гуманність. Усе це стало передумовою виникнення та розвитку риторичної традиції. Конфуціанські повчання – типова риторика морально-етичного характеру. Конфуціанські ідеї живили собою велику й багату художню літературу Китаю. Серцевиною конфуціанського літературного тексту є власне риторика, пряме повчання, життєві приклади. До промов ставили такі вимоги: лаконічність, розумова й емоційна насиченість, відповідальність за кожне слово.

Найбільшим теоретиком і вчителем красномовства у V ст. до н. е. у Стародавній Греції був Горгій. У 427 р. він прибув в Афіни. Промови Горгія містили багато нового: речення з однаковими закінченнями, метафорами і порівняннями. Ритмічне членування мови і рима наближали мову Горгія до поезії. Ці прийоми зберегли назву «Горгіанські фігури».

Лісій (біля 415-380 р. до н. е.). Йому приписують приблизно 400 промов, з них до нас дійшли лише 34. Характерні риси риторичного стилю Лісія чітко відзначаються древніми критиками: *«Виступи його прості, логічні і виразні, фрази короткі і побудовані симетрично, ораторські прийоми вишукані і витончені»*. Лісій заклав основу до жанру судової мови, створивши своєрідний еталон стилю, композиції та самої аргументації. Заслуги Лісія у створенні літературної мови античної прози.

У середині V ст. до н. е. у Греції виникає софістика – уміння хитромудро сперечатися. Софісти стали засновниками риторики. Основним полем діяльності софістів були Афіни, де процвітали усі жанри красномовства, особливо судовий.

Горгій мав свою школу. Одним із найвідоміших учнів Горгія був Ісократ (V-VI ст. до н. е.), стилю якого властиві пишнота періодів і чіткість логіко-ритмічної побудови промови. Ісократ заснував в Афінах школу красномовства, що обслуговувала суд,

політичне життя, а також мала вплив у сфері філософії та мистецтва. Ця школа виробила канон побудови ораторського твору, за яким твір поділяли на вступ, виклад теми, спростування аргументів опонента та висновки. Ісократ вперше підніс риторику на рівень дисципліни, що увінчує курс навчання.

Сократ жив у Афінах у 470-399 рр. до н. е. Він вперше ввів поняття особистого сумління («даймон») і прославився висловом *«Я знаю, що я нічого не знаю»*. Практикував метод евристичної бесіди. Сократ шукав правди. Навчав лаконічно задавати питання і лаконічно на них відповідати. Сократ не залишив після себе жодного написаного тексту. Його методи навчання дійшли до нас завдяки його учневі – Платону.

Платон (V-IV ст. до н. е.) заснував вчення про світ ідей як основу буття. Платон (427-347 рр. до н. е.) виділяв два види здібностей, властивих ораторові: здатність звести все до єдиної ідеї; здатність проаналізувати. Платон наголошував на емоційній переконливості мовлення. Не вважав надто важливими логічні докази. Він першим звернув увагу риторів на психологію слухачів і розробив теорію сприйняття. Усний діалог Сократа він подав у жанрі писемної мови. Відомі його діалоги – «Горгій», «Софіст», «Закони». Платон заснував в саду грека Академа школу, яка називалась академією, а її учні академіками.

Арістотель (384-322 рр. до н. е.) давньогрецький філософ. Упродовж 20-ти років відвідував академію Платона. У 335 р. до н. е. заснував власну школу. Написав твір «Риторика» (у трьох книгах). У праці «Риторика» знайшли обґрунтування: загальні принципи риторики; особистість оратора, специфіка його аудиторії; техніка, спосіб висловлювання думки ратора; правдоподібність як основна умова викладу подій. Арістотель вчить прийомам переконання, наголошує на логічних доказах. Трактати Арістотеля «Поетика» і «Риторика» склали цілісне вчення про ідеальні норми словесного виразу.

Демосфен народився в Афінах у 384 р. до н. е. Стиль Демосфена надзвичайно експресивний. У суді Демосфен виступав як адвокат.

У Стародавньому Римі заняття риторику було сферою законодавства, політики, влади, консулів, senatorів. Основним методом навчання у римських риторичних школах було заучування кращих промов видатних грецьких і римських ораторів та їх декламація. Навчальними посібниками були збірки декламацій (тексти зразків з техніки риторики) та риторичні задачки з різноманітними завданнями з побудови промов.

Марк Туллій Цицерон народився 3 січня 106 р. до н. е. у місті Арпінум. Цицерон був водночас судовим адвокатом і політичним оратором. Написав у стилі критичного діалогу твір «Про оратора» (91 р. до н. е.). У праці «Про оратора» Цицерон створив риторичний ідеал оратора. У трактаті Цицерона «Оратор» висвітлено практичні питання риторики та ораторський досвід праці з мовним матеріалом. Цицерон створив власний ораторський стиль, у якому поєднав простоту, безпосередність і пишність. Культура і техніка мовлення. Особистість промовця.

Вимоги до оратора. Риторичний трикутник: оратор, аудиторія, промова.

Тема 3. Ораторське мистецтво в Україні

Ораторське мистецтво Київська Русь пізнала з кращих зразків візантійської літератури та літератур південних слов'ян. Особливо популярними були Псалми, Притчі, Проповіді, Послання, богослужбні варіанти Євангелій. Відомі були твори Отців Церкви та ряд житій святих, твори на історичні та наукові теми. Першим із власне українських житій було житіє князів Бориса й Гліба (XI ст.).

Видатними ораторами Київської Русі були: митрополит Іларіон (XI ст.), Климент Смолятич (XII ст.), Кирило Туровський (XII ст.).

Князь Володимир Мономах (XI ст.) написав «Повчання» для своїх дітей. Найвидатніша пам'ятка давньоукраїнської літератури, що відображає й київські реалії епохи, й сам лад риторичної культури того періоду «Слово про Ігорів похід».

Українське красномовство в XIII-XVII ст. Церковне красномовство не втрачало свого високого рівня. Одним із найяскравіших його прикладів є «Слова» єпископа Серапіона, виголошені в годину татарської навали у Дмитрівському соборі м. Володимира, де владика Серапіон створив високі зразки трагічного гомілетичного стилю, які увійшли до скарбниці давньоукраїнської риторики. У текстах можливо вловити інтонації народного, фольклорного плачу.

Риторику ввели в програми навчання в Україні, коли постала проблема створення власної української держави. Вивчення риторики стало засобом піднесення духовної активності народу.

В Україні часів (XVI-XVIII ст.) виникають братства, які ставлять за мету оборону православної віри та культури.

Православні братства започатковували школи та книжність. У братських школах інтенсивно вивчали риторику.

Митрополит Київський Петро Могила на основі Київської братської школи заснував Академію, яка не поступалася тодішнім західноєвропейським університетам. В Академії вивчення риторики входило до програм найвищого освітнього рівня поряд з богослов'ям, філософією та поетикою.

Київська школа риторики (XVII-XVIII ст.). Риторика в Україні розвивалася на основі античної та західно-католицької традицій, що було започатковано митрополитом Петром Могилою.

Твір ректора Києво-Могилянської академії Йоанікія Галятовського «Ключ розуміння» (1659) став першим друкованим посібником з гомілетики, до якого увійшли вибрані проповіді автора.

Видатним українським ритором XVIII ст. був Феофан Прокопович. У Києво-Могилянській академії він читав курси поетики та риторики. Створив «Духовний регламент» у якому блискуче виклав основні правила красномовства. Він навчав, як повинен триматися проповідник під час проповіді, подав взірці написання листів, мовних зворотів. Києво-Могилянська академія довгий час була єдиним вищим навчальним закладом Східної Європи. Гуманістичною спрямованістю відзначалися курси риторики. Найдавніший курс риторики Оратор Могилянський підготував у 1635 р. Й. Кононович Горбацький; найдавнішу поетику створив А. Стерновецький (Книга про поетичне мистецтво, 1637). Автором Риторики (в десяти книгах) був Ф. Прокопович (1682-1736). В усіх вищих навчальних закладах Європи курси риторики, поетики, філософії майже до 40-х років XIX ст. викладалися латинською мовою. Таке правило існувало і в Києво-Могилянській академії.

Розвиток українського риторичного слова за часів панування Російської та Австро-Угорської імперій. М. Максимович, М. Погодін довели, що українська мова самостійна, добре розвинена мова. Після сумнозвісного циркуляра Валуєва 1863 р., у якому стверджувалося, що *«никакого малоросійського язика не було, и быть не может»* і тому подібних документів розвиток українського ораторства загальмувався. Не кращим було становище і в Західній Україні. Майже вся інтелігенція в Галичині вживала вдома польську мову. Проте життя висувало й непересічні особистості, які продемонстрували пробудження українського риторичного слова.

Г. Яхимович, видатний церковний та політичний оратор першої половини ХІХ ст., професор богослов'я, львівський митрополит, посол до Віденського парламенту, один із засновників Головної Руської Ради у Львові (1848). М. Грушевський провідний діяч держави та національної освіти, вчений та публіцист. Відомий як політичний оратор, який заслужено вважається одним із батьків української нації. Відомим вченим-лектором та публіцистом був М. Драгоманов, громадський діяч, один із батьків української національної ідеї.

З 1945 р. працює українське радіо. З 1951 р. розгортає мережу українське телебачення. Новітня епоха історії України позначилася спалахом риторичної енергії суспільства. Поширилося політичне красномовство; частиною нашого життя стали дебати у Верховній Раді, відкриваються нові юридичні навчальні заклади, в програмах яких риторика посідає помітне місце. Зросла кількість радіо- та телепрограм. Головною ознакою суспільного буття став слоган «людина, що говорить», а не «людина, що мовчить».

Красне слово Т. Г. Шевченка – вірець ораторського мистецтва. Американський славіст Григорій Грабович у праці «Шевченко як міфотворець» пропонує аналіз творів Кобзаря не за тематично-проблемним методом, а за різними формальними способами подання. З головні типи творів: 1) риторичні, пророчі, «політичні» чи «ідеологічні» вірші, як «Посланіє» («І мертвим, і живим, і ненародженим...»), «Кавказ», переробки й наслідування старозавітних пророків; 2) «ліричні», або «сповідальні» вірші, здебільшого короткі, написані в період заслання; 3) оповідні поезії, котрі, зазвичай, довші, хоча серед них трапляються й такі, як «Русалка» – балада на 62 рядки, поема «Катерина», «Гайдамаки», «Відьма», «Княжна», «Невольник», «Москалева криниця», «Титарівна», «Неофіти», «Марія»...

Т. Г. Шевченко підніс на високий, мистецький, художньо-риторичний рівень псалми як неперевершені взірці ораторського мистецтва духовного спрямування. В основі поезії Т. Г. Шевченка лежить міфологічне мислення, особливе міфологічне сприйняття України. У класичній українській поезії Т. Г. Шевченко був найяскравішою інтонаційною індивідуальністю, найповніше втілив у своїй поетичній творчості національний, цілісний і живий характер з його унікальною тембровою характеристикою. Висока ораторська інтонація, нотки сентиментальної розчуленості, зворушеності, романтичного світосприймання лежать у природі поезії Т. Г. Шевченка, а

висока романтична риторика має чи не найвищий романтичний пафос у поемі «Гайдамаки». Шевченко володів могутньою енергією красного слова, бо залучав внутрішнього співрозмовника до думання, осмислення й переживання над вічними проблемами боротьби добра і зла, правди і кривди. Геніальний поет сміливо й органічно поєднав два могутні стильові потоки – класичний і фольклорний.

Теми та зміст семінарських занять

Тема 1. Риторика як предмет. Закони і жанри риторики

1. Предмет і основні завдання риторики. Основні поняття риторики.

2. Вимоги до вживання слова у спортивній сфері.

3. Ораторські вміння і навички у контексті професійної діяльності спортсмена.

4. Виголошення короткої промови на одну із запропонованих тем: «Мрію я словами відмикати людські серця...» (Л. Забашта). Література у житті молодого людини. Що Ви знаєте про архітектуру рідного міста? Любити треба вміти. Чи зможе краса врятувати світ? Які ми – сучасні студенти.

5. Аналіз і виправлення мовностилістичних помилок: це наша вимушена міра, на протязі року була велика нагрузка, любий може це зробити, працювали, не дивлячись на перешкоди, винести подяку колективу, треба добре відноситися до роботи, ви не виключення, чимало доброго сказано на вашу адресу, ця справа простіша простого, ризувати не треба.

Теми рефератів

1. Риторика як наука.

2. Ораторське мистецтво в професійній підготовці фахівця.

Терміни для словника

Промова. Стиль і виклад промови. Культура і техніка мовлення. Особистість промовця. Комплекс вимог до оратора. Риторичний трикутник: оратор, аудиторія, промова.

Рекомендована література

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика. – Львів, 2001.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. – К., 1970.
3. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. – Львів, 1990.

4. Колотілова Н. А. Риторика: Навч. посібн. – К.: Центр учб. літератури, 2007. – 232 с.
5. Навчальний посібник з курсів «Онови риторики» і «Професійна риторика» / Укл. І. Гузенко. – Львів: ЛДУФК, 2006. – 76 с.
6. Онуфрієнко Г. С. Риторика: Навч. посібн. – К.: Центр учб. літератури, 2008. – 592 с.
7. Олійник О. Б. Основи ораторської майстерності: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2010. – 181 с.
8. Олійник О. Б. Риторика: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2009. – 170 с.
9. Олійник О. Б. Сучасна ділова риторика: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2010. – 166 с.
10. Сагач Г. М. Риторика. – К., 2000.

Тема 2. Риторика як предмет. Закони і жанри риторики

1. Закони риторики:

- 1.1. Концептуальний.
- 1.2. Моделювання аудиторії.
- 1.3. Стратегічний.
- 1.4. Тактичний.
- 1.5. Мовленнєвий.
- 1.6. Ефективної комунікації.

2. Жанри риторики:

- 2.1. Академічний.
- 2.2. Соціально-побутовий.
- 2.3. Лекційний.
- 2.4. Дипломатичний.
- 2.5. Рекламний.
- 2.6. Військовий.

3. Аналіз і виправлення мовностилістичних помилок: *повістка дня слідує. Я лишаю вас слова. Першим ділом треба вирішити саме основне питання. У цьому питанні ми розберемось. На ділі отримується щось друге. Ви не правий, це моє особисте враження. Маємо виконати великий об'єм роботи, це сама відповідальна задача. Рахуйтеся з думкою людей. Ми намітили такі заходи. Ми прийняли всі міри, лід тронувся. На протязі року була велика нагрузка. Але ми працювали, не дивлячись на перешкоди.*

4. Ділова гра: розмова з тренером.

Теми рефератів

1. Місце ораторського мистецтва в житті суспільства.
2. Спілкування у спортивній команді.

Терміни для словника

Закони риторики. Концепція. Аргументація і активізація мислення. Інтонація; тембр голосу; темп мовлення; дикція. Комунікативна культура. Ознаки аудиторії: індивідуально-особистісні, соціально-демографічні, соціально-психологічні.

Рекомендована література

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика. – Львів, 2001.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. – К., 1970.
3. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. – Львів, 1990.
4. Колотілова Н. А. Риторика: Навч. посібн. – К.: Центр учб. літератури, 2007. – 232 с.
5. Навчальний посібник з курсів «Основи риторики» і «Професійна риторика» / Укл. І. Гузенко. – Львів: ЛДУФК, 2006. – 76 с.
6. Онуфрієнко Г. С. Риторика: Навч. посібн. – К.: Центр учб. літератури, 2008. – 592 с.
7. Олійник О. Б. Основи ораторської майстерності: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2010. – 181 с.
8. Олійник О. Б. Риторика: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2009. – 170 с.
9. Олійник О. Б. Сучасна ділова риторика: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2010. – 166 с.
10. Сагач Г. М. Риторика. – К., 2000.

Тема 3. Ораторське мистецтво у Стародавньому світі

1. Ораторське мистецтво у Стародавньому Єгипті; у Стародавній Індії; у Стародавньому Китаї (Конфуцій); у Стародавній Греції (Арістотель, Сократ, Платон); у Стародавньому Римі (Цицерон).

2. Аналіз і виправлення мовностилістичних помилок: *заставляє вчити на пам'ять, ці помилки зустрічаються часто, по всім питанням ти дав вірну відповідь, його відповідь вартує самої вищої оцінки, ніхто, навіть самі кращі учні, не рішили цієї задачі, ти попутав усі правила, докази теорему, завдяки запізненню одержав зауваження.*

3. Проведення ділових ігор: мій перший рекорд; виїзд на міжнародні змагання.

4. Написання промови на одну із тем:

«Слово – зброя. Як усяку зброю, його треба чистити й доглядати» (М. Рильський);

«Чудова думка втрачає всю свою цінність, якщо вона погано висловлена» (Вольтер);

«Скажи будь-що, щоб я тебе побачив» (Сократ);

«О слів жорстока і солодка влада!» (Б. Олійник).

Теми рефератів

Мовленнєві вміння промовця.

Критерії культури мови.

Терміни для словника

Ритуалізм. Побудова промови. Ораторські прийоми. Повчання. Ораторські традиції. Евристика. Софістика. Декламації.

Рекомендована література

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика. – Львів, 2001.
2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. – Львів, 1990.
3. Коваленко С. М. Сучасна риторика: Навч.-практ. посібн. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 184 с.
4. Колотілова Н. А. Риторика: Навч. посібн. – К.: Центр учб. літератури, 2007. – 232 с.
5. Михайличенко Н. А. Риторика. – М., 1993.
6. Навчальний посібник з курсів «Основи риторики» і «Професійна риторика» / Укл. І. Гузенко. – Львів: ЛДУФК, 2006. – 76 с.
7. Онуфрієнко Г. С. Риторика: Навч. посібн. – К.: Центр учб. літератури, 2008. – 592 с.
8. Олійник О. Б. Основи ораторської майстерності: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2010. – 181 с.
9. Олійник О. Б. Риторика: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2009. – 170 с.
10. Олійник О. Б. Сучасна ділова риторика: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2010. – 166 с.
11. Сагач Г. М. Риторика. – К., 2000.
12. Сагач Г. М. Похвальне красномовство. – К., 1996.
13. Сагач Г. М. Золотослів. – К., 1993.

Тема 4. Ораторське мистецтво в Україні

1. Витоки давньоукраїнського красномовства (Київська Русь).

2. Українське красномовство у XIII-XVII ст. Київська школа риторики XVII-XVIII ст.

3. Українське риторичне слово за часів панування Російської та Австро-Угорської імперії.

4. Красне слово Т. Г. Шевченка – вірець ораторського мистецтва.

5. Аналіз і виправлення мовностилістичних помилок: *за браком часу, мова йде про саме важне, у цій справі ми зайшли в тупик, слід відмінити розпорядження, я настоюю на тому, щоб... , це признак того, що..., секретар пішов по ділам служби, слід признати, що..., це положення ще треба доказати, зложити свої повноваження, створено сітку підприємств, продовження буде, наші діти тожє вчаться в музикальній школі.*

Теми рефератів

Вплив ритора на аудиторію.

Витоки давньоукраїнського красномовства.

Терміни для словника

Псалми. Притчі. Проповіді. Послання. Міфологічне сприйняття. Світосприймання. Пафос. Фольклор.

Рекомендована література

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика. – Львів, 2001.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. – К., 1970.
3. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. – Львів, 1990.
4. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. – К., 1998.
5. Культура української мови: Довідник / За ред. В. Русанівського. – К., 1990.
6. Маслюк В. П. Латиномовні поетики і риторики XVII – першої половини XVIII ст. та їх роль у розвитку теорії літератури на Україні. – К., 1983.
7. Огієнко (митр. Іларіон) Українська культура. – К., 1918.
8. Сагач Г. М. Риторика. – К., 2000.
9. Томан І. Мистецтво говорити. – К., 1986.

10. Чепіга І. П. Ораторське мистецтво на Україні в XVI-XVII ст. // Українська мова і література в школі. – 1989. – № 10. – С. 64-68.

Тема 5. Формування риторичної культури особистості

1. Функція ораторства у сучасному світі.
2. Формування риторичних умінь та навичок студента.
3. Шляхи українського ораторського слова у ХХ ст.
4. Написання і виголошення промови-експромту з нагоди урочистого відкриття змагань.

5. Виголошення промови на одну із тем:

Традиції і звичаї – духовна спадщина українського народу. Мово моя українська! Що означає бути сучасним. Різдвяне свято. Великодні свята.

6. Аналіз і виправлення мовностилістичних помилок: *директор прийде пів другої, секретар пішов по ділам служби, працюємо по слідувачому графіку, багаточисленні відвідувачі, Ви по якому питанню? Не мішайте працювати, їй добавили зарплату, це внештатна посада, почасова оплата, список працюючих.*

Теми рефератів

Риторична культура особистості.

Функція ораторства у сучасному світі.

Мовленнєві вимоги до професійного оратора.

Терміни для словника

Риторичні навички оратора. Мовленнєвий процес. Етика оратора. Тактовність оратора. Культура мислення оратора. Майстерність промови. Стилістичні ознаки промови. Вербальний контакт ратора.

Рекомендована література

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика. – Львів, 2001.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. – К., 1970.
3. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. – Львів, 1990.
4. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. – К., 1998.
5. Культура української мови: Довідник / За ред. В. Русанівського. – К., 1990.

6. Маслюк В. П. Латиномовні поетики і риторики XVII – першої половини XVIII ст. та їх роль у розвитку теорії літератури на Україні. – К., 1983.
7. Огієнко (митр. Іларіон) Українська культура. – К., 1918.
8. Сагач Г. М. Риторика. – К., 2000.
9. Томан І. Мистецтво говорити. – К., 1986.
10. Чепіга І. П. Ораторське мистецтво на Україні в XVI-XVII ст. // Українська мова і література в школі. – 1989. – № 10. – С. 64-68.

Завдання для самостійної роботи

Тема 1.

1. Обґрунтуйте твердження, що риторика – це найоптимальніший шлях мовленнєвого розвитку людини.
2. Підготуйте інформаційну промову про популярний вид спорту; про обраний вид спорту (на вибір).
3. Підготуйте вітальну промову.
4. Прочитайте. Знайдіть серед висловів мовленнєвого етикету вислови нейтральної тональності: дякую. Щиро дякую. Спасибі. Велике спасибі. Красно дякую. Вельми дякую. Дуже дякую. Висловлюю вдячність. Дозвольте висловити вдячність. Складаю подяку. Дуже вдячний за Вашу турботу.

Рекомендована література

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика. – Львів, 2001.
2. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні: Підручн. – Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 384 с.
3. Коваленко С. М. Сучасна риторика: Навчально-практичний посібник. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 184 с.
4. Колотілова Н. А. Риторика: Навч. посібн. – К.: Центр учб. літератури, 2007. – 232 с.
5. Онуфрієнко Г. С. Риторика: Навч. посібн. – К.: Центр учб. літератури, 2008. – 592 с.
6. Олійник О. Б. Риторика: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2009. – 170 с.
7. Сагач Г. М. Риторика. – К., 2000.

Тема 2.

1. Підготуйте агітаційну промову про популярну спортивну програму; про популярний фільм на спортивну тематику (на вибір).

2. Продумайте приклади до жанрів мовлення.

3. Виконайте завдання у запропонованих комунікативних ситуаціях: а) в університеті: «Поспілкуйтесь з одногрупником, який не склав іспит, налаштуйте його на позитив»; б) на експозиції: «Поспілкуйтесь з відомим художником, якого випадково побачили на виставці картин».

4. Чи доречно вживати у діловому мовленні подані тавтологічні вислови? Моя власна думка. Моя особиста справа. Моє особисте враження. Пам'ятні сувеніри. Період часу. Сьогоднішній день.

5. Яку функцію виконує тавтологія в поезії, у народних піснях?

Рекомендована література

1. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні: Підручн. – Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 384 с.
2. Коваленко С. М. Сучасна риторика: Навчально-практичний посібник. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 184 с.
3. Колотілова Н. А. Риторика: Навч. посібн. – К.: Центр учб. літератури, 2007. – 232 с.
4. Онуфрієнко Г. С. Риторика: Навч. посібн. – К.: Центр учб. літератури, 2008. – 592 с.
5. Олійник О. Б. Основи ораторської майстерності: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2010. – 181 с.
6. Олійник О. Б. Сучасна ділова риторика: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2010. – 166 с.
7. Сагач Г. М. Риторика. – К., 2000.

Тема 3.

1. Арістотель. Риторика (фрагменти). *Літ.*: Сагач Г. Риторика. – С. 301.

2. Цицерон. Три трактати про ораторське мистецтво. *Літ.*: Сагач Г. Риторика. – С. 307.

3. Афористичний золотослів: якості оратора; оратор і аудиторія. *Літ.*: Сагач Г. Риторика. – С. 447-452.

4. Наведіть варіанти привітань, прощань із знайомими чи близькими людьми.

5. Проаналізуйте і виправте мовностилістичні помилки: *вибачаюсь, я хотів поговорити на рахунок квартири. Поговорили по душам. Я зайду до вас в десять годин. Я подзвоню в три години. Мене визивають до начальника. Він поведився високомірно. Я вже устроївся на роботу. Напишіть слідуочу*

об'яву. Слід перевести об'яву на українську мову. Повістка дня слідує. Я виступаю з докладом.

Рекомендована література

1. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні: Підручн. – Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 384 с.
2. Коваленко С. М. Сучасна риторика: Навч.-практ. посібн. – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 184 с.
3. Колотілова Н. А. Риторика: Навч. посібн. – К.: Центр учб. літератури, 2007. – 232 с.
4. Онуфрієнко Г. С. Риторика: Навч. посібн. – К.: Центр учб. літератури, 2008. – 592 с.
5. Олійник О. Б. Основи ораторської майстерності: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2010. – 181 с.
6. Олійник О. Б. Сучасна ділова риторика: Навч. посібн. – К.: Кондор, 2010. – 166 с.

Тема 4.

1. Шевченко Т. І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє. *Літ.*: Сагач Г. Риторика.

2. Шевченко Т. Ісаїя, глава 35 (Подражаніє). *Літ.*: Сагач Г. Риторика. – С. 256-258.

3. Охарактеризуйте особистісні якості, які розвивають професійні вміння оратора (культура мислення, культура мовлення, культура поведінки).

4. Охарактеризуйте стиль спілкування свого приятеля.

5. Зробіть переклад українською мовою, обґрунтуйте його: *сделал вид, и вида не подал, сделал для вида, в виде опыта, в виде подарка, быть на виду, ему нечего терять, терять голову, терять сознание, терять время, стоит внимания.*

Рекомендована література

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика. – Львів, 2001.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. – К., 1970.
3. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. – Львів, 1990.
4. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. – К., 1998.
5. Культура української мови: Довідник / За ред. В. Русанівського. – К., 1990.

6. Маслюк В. П. Латиномовні поетики і риторики XVII – першої половини XVIII ст. та їх роль у розвитку теорії літератури на Україні. – К., 1983.
7. Огієнко (митр. Іларіон) Українська культура. – К., 1918.
8. Сагач Г. М. Риторика. – К., 2000.
9. Томан І. Мистецтво говорити. – К., 1986.
10. Чепіга І. П. Ораторське мистецтво на Україні в XVI–XVII ст. // Українська мова і література в школі. – 1989. – № 10. – с. 64-68.

Тема 5.

1. Професійний діалог студента і викладача.
2. Конфліктні ситуації в навчанні: як їх уникнути?
3. Написання і відтворення діалогу «студент – тренер».
4. Аналіз і виправлення мовностилістичних помилок: *вірний друг, вірний своєму слову, вірний спосіб, вірний переклад, вірна смерть, вірний програв, вибач мене, згідно наказу, згідно документа, хворий грипозом.*
5. Знайдіть серед висловів мовленнєвого етикету вислови нейтральної тональності: *дякую. Спасибі. Велике спасибі. Красно дякую. Вельми дякую. Дуже дякую. Висловлюю вдячність. Дозвольте висловити вдячність. Складаю подяку. Дуже вдячний за Вашу турботу. Дуже вдячний за щиросердний прийом. Я вам дуже зобов'язаний. Дякую від усього серця. Це дуже люб'язно з Вашого боку. Не знаю, як Вам дякувати. Ви зробили мені велику послугу. Я у великому боргу перед Вами. Як мені віддячити за Вашу допомогу?*

Рекомендована література

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. – К., 1970.
2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. – Львів, 1990.
3. Сагач Г. Риторика. – С. 414-423; с. 517-523.

Змістовий модуль 2

Теми та зміст лекційних занять

Тема 1. Усне ділове спілкування

Мовленнєвий етикет українського народу. Етикет – встановлені норми поведінки і правила ввічливості у певному товаристві. Мовний етикет – система стандартних словесних формул, уживаних у ситуаціях, що безліч разів повторюються у повсякденні.